

Nikolina Jelavić Mitrović

Etnografski muzej Zagreb

njelavic@etnografski-muzej.hr

Što je to izložba: osvrt dizajnera na temu likovnog postava

U ovom tekstu pokušat ću objasniti što je to likovni postav izložbe i kako mu kao dizajner pristupam, s posebnim osvrtom na izložbu *Klinasto ruho* koja je održana u zagrebačkom Etnografskom muzeju od studenog 2002. do veljače 2003. Neka to bude svojevrsna dopuna teksta Snježane Pavičić o spomenutoj izložbi objavljen u ovom broju *Etnoloških istraživanja*. Naglasila bih da svakako pozdravljam takve tekstove o izložbama jer su kod nas rijetki, baš kao i stručnjaci koji bi se sustavno bavili kritikama tako čestih projekata kao što su izložbe.

Za početak, važno je definirati sudionike u procesu ostvarenja izložbe. Na prvom je mjestu autor, tj. voditelj projekta koji okuplja različite stručnjake u svoj tim. Jedan je od njih i likovni postavljač, najčešće dizajner ili arhitekt. Uz odabir tima stručnjaka, autor izložbe postavlja i njezin koncept, a najčešći je koncept u nas kronološki ili tematski. Problem koncepta najvažniji je problem izložbe i njena polazišna točka. O njemu ovisi koliko će neka izložba biti moderna, zanimljiva i razumljiva svima koji se žele upoznati s temom. Iz njega proizlazi izgled, organizacija i vizualni identitet izložbe. Dizajn, kao spoj upotrebnog i lijepog, odnosno jedinstvo funkcije i estetike, danas doživljava veliku ekspanziju, u manjoj mjeri i kod nas. Tako se i likovnim postavima sve više posvećuje pažnja i sve više kustosa shvaća da, ako žele napraviti zanimljivu i posjećenu izložbu, trebaju pomoć stručnjaka koji će im izraditi projekt postava koji se podudara sa zahtjevima suvremenog društva.

Prva je i najvažnija zadaća osobe koja likovno postavlja izložbu uspostavljanje komunikacije s posjetiteljem. Zato je važno na jednostavan način približiti temu posjetitelju i omogućiti mu da se na što jednostavniji način kreće kroz izložbu. Dizajner vizualno prezentira temu izložbe i definira atmosferu u prostoru. Važno je i kako pristupa temi. Predmeti na izložbi, najčešće u vlasništvu muzeja, izvađeni su iz konteksta i više nisu u izvornoj upotrebi. Dobivaju novu ulogu, postaju muzejski objekti i kao takve ih treba tretirati. Čim postavimo predmet, primjerice zdjelu, na postava

ment (svojevrsni pijedestal), to više nije (samo) zdjela kao muzejski predmet, ona postaje muzejski objekt koji gledamo na drugi način i koji kreće u jedan drukčiji život. Njena se primarna funkcija mijenja. Nekadašnja uporabna vrijednost predmeta se smanjuje, a druge vrijednosti jačaju. Etnografski je predmet često samodostatan pa je teško ne prijeći granicu kada ga postavimo u određeni kontekst. Što to znači izložiti? Na što postaviti predmet i u kakvoj je on vezi s drugim predmetima? Što nastaje kad se ti predmeti povežu? Što je važno naglasiti? To su polazišne točke oblikovanja. Dizajner mora uspostaviti ravnotežu i elementima postava utjecati na stvaranje određenog dojma kod posjetitelja, što je izuzetno važno. Rezultat njegova rada uvijek je u službi izložbe, ne smije biti jači od predmeta, osobito kod pojedinih etnografskih tema. Kada je postav u prvom planu a predmeti u drugom, dizajner nije uspio. Oblikovanjem elemenata izložbe - bojom, oblikom i organizacijom prostora, dizajner sugerira posjetitelju dojam o određenoj temi. On "izokreće" točku gledanja posjetitelja prema predmetu i temi te nudi jedan novi pogled.

Svoja razmišljanja obrazložiti ću na konceptu likovnog postava izložbe *Klinasto ruho*. Bilo je važno objasniti što je to klinasto ruho, njegovo nastajanje, razvitak i opstanak u Istri. To je opsežna tema koja se proteže od srednjeg brončanog doba do danas. Tema tkanja zanimljiva je i, moram reći, komplicirana svima koji o tome ništa ne znaju. Kako danas u doba konfekcije i masovne proizvodnje objasniti metode i proces nastanka odjeće te neprocjenjivu vrijednost pojedinog odjevnog predmeta? Polazište pri izradi tkanine sistem je osnove i potke. Tako nastaje raster, tema koja mi je u toku projektiranja izložbe bila često na umu. Željela sam da ljudi osjete taj raster, da ih prožme zapletenost i isprepletenost niti i da tijekom razgledavanja izložbe osjete, s jedne strane, kompliciranost metoda nastanka tkanine, a s druge strane, jednostavnost i bazičnost sistema osnove i potke.

Posjetitelji ulaze u izložbeni prostor i promatraju uvodnu temu "okupani" rasterom koji se projicira sa stropa. S obzirom da prethodi temi, odvaja se neutralnom bojom prošlosti od ostatka izložbe koji je druge boje. Boja i oblik elemenata postava pomažu da posjetitelji osjete temu. Odabrala sam boju istarske zemlje zbog jake simbolike povezanosti čovjeka sa zemljom, njihove neraskidive veze. U drugom dijelu izložbe predstavljene su različite metode tkanja s prikazom i širenjem klinastog ruha seobom naroda. To veliko kretanje ljudi sugerirano je dvama vikinškim brodovima (kao sredstvima kretanja) koji veličinom dominiraju tim dijelom izložbe. Rekonstruirani su s jednog crteža i prikazani plošno jer je naglasak na tkanim jedrima i njihovoj konstrukciji. Brojne fotografije i crteži kontinuirano teku na zidu i olakšavaju posjetitelju da shvati razvitak klinastog ruha.

Potom posjetitelji ulaze u treću cjelinu koja tematizira hrvatski dio. Prolaze kroz isprepletene niti uvećanog tkanja koje omogućuje da se taj prostor vizualno odvoji od prethodne cjeline. Osjećaju niti na sebi i prostor je opet prošaran sjenom rastera koji se multiplicira sugerirajući još jednom kompleksnost tkanja i pomažući posjetitelju da se približi temi.

Kao kod svake izložbe, važan je i odabir materijala od kojih se izrađuju izložbeni elementi. Hladna, sirova metalna konstrukcija koja pomalo korodira u odnosu je s gru-

bim stupanim tkanjem platna i u kontrastu s finim bijelim tkanjem, prozračnim kamižotima koji su tretirani kao slika i "lebde" istaknuti maljevičevskom plohom na zidu, opet u boji istarske zemlje. Protuteža na suprotnoj strani prostora krojevi su nošnje koji su prikazani u mjerilu 1:1. Time posjetitelj uviđa kompleksnost konstrukcije pojedina odjevnog premeta. Izrađeni su na materijalu koji je omogućio da se reljefno naglase klinovi. Prikazan je i jedan tipično istarski pejzaž jer je on kontekst u kojem je ruho nastalo, na neki je način pozadina teme. Nošnje su slobodne u prostoru i posjetitelj ih može razgledati sa svih strana. Nalaze se na metalnoj potkonstrukciji koja nošnji omogućuje trodimenzionalni prikaz. Posjetitelj je ne vidi te se tako može posvetiti materijalu, a pažnju mu ne odvlače nepotrebne informacije (lice i konstrukcija moguće lutke).

Kako "oživjeti" i osuvremeniti izložbu? Kad skupina odabranih predmeta postaje zanimljiva izložba? Kako zainteresirati posjetitelje da pogledaju izložbu? Da li zanimljivom temom? Hoće li zbog velike posjećenosti izložba "oživjeti"? To je zadano u konceptu koji potpisuje autor izložbe i autor je taj koji konačno odlučuje o svim elementima izložbe, pa tako i primjerice glazbi. Da bi izložba bila zanimljiva i mlađoj publici, autori uvode razne suvremene tehnike (glazbu, multimediju i slično). I odabir glazbe komunikacija je s posjetiteljem. Ona mora biti povezana s temom izložbe pomažući posjetitelju da se s njom upozna. Za opisivanu izložbu teško bi bilo odabrati glazbu budući da se tema provlači od brončanog doba do danas. Iako osobno opravdam uvođenje tehnologije u izložbu, to je samo jedan od elemenata koji pomažu približavanje teme posjetitelju, ali ne smije biti sama sebi svrha.

Izložbu su pratile česte radionice za učenike i studente dizajna odjeće na temu klinastog ruha. Radovi nastali u okviru tih radionica izloženi su uz originalne predmete. Njihov "ulazak" u izložbu dao joj je novu dimenziju i zaintrigirao publiku da (opet) dođe. Oni su, isto tako, dali nov, suvremeni sloj temi, a izložbi novi smisao.

Likovni je postav i stvar autorske osobnosti. Bilo bi zanimljivo vidjeti kako bi izložbu na istu temu postavila dva različita postavljачa u suradnji s dva različita autora.

Na kraju, nemam se namjeru žaliti na uvjete na koje sam naišla u Etnografskom muzeju. Te uvjete posjetitelj ionako ne može i ne mora znati, on samo vidi krajnji rezultat i po tome sudi viđeno. Jedina je velika zamjerka zastarjela i slaba rasvjeta (inače izuzetno važan element postava izložbe!), koja ograničava dizajnera da do kraja ostvari zamišljeno. A što se problematike suvenira tiče, to bi moglo biti temom neke posebne rasprave.

10.01

10.02

10.03

10.04

10.05